

Művelődési gondok és olvasmányok

„Picasso nagy olasz író volt“ — egy gyergyószentmiklósi bányász-szakiskolás tudomása szerint, amint erről Gaál Péternek a *Hargitában* megjelent cikkéből értesültem. A továbbiakban elmondódik, hogy a tanulók keveset olvasnak, jobbra Vernét, Mayt, Gárdonyit, hogy a művelődés számukra elsősorban filmélményt jelent, meg hogy a megkérdezetteknek csak fele tudott egy-egy zeneszerzőről, sok pedig azt sem volt képes meghatározni, mi a különbség törpe és kisgyermek között. A szomorú láttelelet elhamarkodott konklúzió követi: „Hiába termeljük a kultúrát, ha nincs, aki befogadja.“

Eppen a gyergyószentmiklósi szakiskolások — és feltehetően más diákok és nem diákok — esete igazolja, mennyire nagy szükség van a „kulturális termelésre“. Példánknál maradvá, Gaál Péternek és társainak munkájára, a művelődési állapotok megbízható diagnosztizálására. (Legfeljebb a megbízhatósághoz férhetne szó; kérdés ugyanis, hogy egy bányász-szakiskolás műveltsége vagy műveletlensége azon műlik-e ismeri Picassót, Beethovent, Hemingwayt.)

Úgy tűnik, hogy a művelődésügyünkről folyó vita előfeltétele a szakszerű és átfogó kulturális-szociográfiai felmérés lenne. Csak így kerülnének felszínre művelődésügyünk *súlyponti* feladatai. Mert ugyancsak Gaál Péter riasztásából kiindulva, ha a közönség érdeklődése filmcentrikus — mint ahogy azt tapasztalhatjuk és McLuhannal értelmezhetjük is —, akkor ebből művelődésügyünk irányítóinak le kellene vonniuk a tanulságokat az iskoláktól a könyvkiadókig menően.

Robbanás állt be az ismeretterjesztő irodalom olvasásában, ha hihetünk Vajnovszky Kázmér olvasólapokból levont következtetésének. És miért is ne hinnénk? Az ismeretterjesztés, általában a dokumentumirodalom világszerte előretörőben van. Ezt tapasztalták nyolcvanezer teszt alapján általános hazai viszonyokban is (lásd a Bukarestben 1968-ban megjelent *Psihosociologia culturii de masă* című tanulmánykötetet), s végül erre vallanak az olvasólapok mögött meghúzódó csíki fiatalok is. A robbanás az igények szintjén végbement ugyan, fedezete azonban alig-alig van. Idei kiadói terveinknek kis hányadát képviselik a népszerűsítő munkák. Nem volna elég vállalkozó? Kötve hiszem, de ha nem volna, abból is csak az adódik, hogy ki kell nevelni. (Vagy szépirodalmunk kezdetei körül nem bábáskodott a szerkesztői segíteni akarás, sokszor az átírásig elmenően?)

Gaál Péter igénytelenségre, Vajnovszky Kázmér arra figyelte fel, hogy bizonyos igényeket — tegyük hozzá, lényegesen tűnő igényeket — messze lehetőségeink szintje alatt elégítünk ki. Mindkét irányban jó szolgálatot tenne művelődésügyünknek a valóságos helyzet átfogó művelődésszociológiai felmérése.

Világviszonylatban és a román nyelvű könyvkiadásban is megmutakozó jelen-ség a *kulturologia*, a *művelődés tudományos vizsgálata* iránti érdeklődés. A szociológiai megközelítés mellett a lélektan és a filozófia szempontjait, újabban pedig az információelméletet alkalmazzák idevágón. Al. Tănase monográfiája (*Introducere în filozofia culturii*, București, 1968) és D. Troncă esszéje (*Eseu asupra culturii*, București, 1969) egyaránt a hagyományos, filozofikus hozzáállással taglalja a kultúra kérdéseit. Mindkét kultúrfilozófiai írás az alkotásra összpontosít és ahhoz képest a már megalkotott javak közvetítését mellékes mozzanatként kezeli. Ez az értékrend helytálló lehet olyan csoportok esetében, amelyekben belül az alkotó és fogyasztó nem választható szét. Művelődéstörténészként azonban úgy tapasztalom, a két folyamat (az alkotás és a fogyasztás) és a két helyzet (az alkotó és a közönség helyzete) történelmileg távolodóban van egymástól, és a differenciálódással egyenes arányban növekvőben a *közvetítés*, a kulturális javak társadalmisításának fontossága. Amikor a társadalmi vagy kulturális fejlődés irama meggyorsul, vagy ott, ahol egy közösség túl kicsi ahhoz, hogy igényeit egymaga fedezze, a kultúra praxiológiai oldala, a köz-

vetítés elsőrendű művelődési jelentőséget kap. De tér- és idő-koordinátáktól függetlenül is az alapvető művelődési javak társadalmisítása fontosabbnak tűnik számos alkotásnál.

Különös élességgel veti fel a művelődés problematikáját a *jövőkutatás*. Az R. Richta cseh munkaközössége által összeállított *Válaszúton a civilizáció* című kötet (Budapest, 1968), Mircea Malița könyve a kétezredik évről vagy Pavel Apostol kis terjedelmű összefoglalásai (*Să proiectăm omul anului 2000*. București, 1969) egyaránt azt sugallják, hogy szédítő iramú fejlődés előtt állunk, amelyre elsősorban tudatilag kell felkészülnünk. Mert például, ha tíz-húsz éven belül a matematika annyira mélyen és szélesen áthatja majd életünket, hogy — Malița szavaival élve — a matematikusok száma éppen annyira kifejezi majd egy-egy közösség életképességét, jólétét, mint ma az egy főre jutó acél- vagy energiatermelés mutatói, akkor ebből a mai iskolákra, kiadókra, sajtóra vonatkozó következmények adódnak.

A prospektív (előrelátó) gondolkodás persze elsősorban a pedagógiát érinti. Ha az embernek egész életén végigvonul majd a szakma újratanulásának kényszere, akkor ez a prospektív pedagógia nyelvén azt a követelményt állítja a mai tanár elé, hogy diákjait mindenekelőtt az *önművelés* hajlamával és technikájával lássa el. Ha Apostolnak, Richtaééknak, Malițának, vagy Gaston Bergernek, Jungknak hihe-tünk, akkor kevés fontosabb teendőnk van, mint a jövőre orientált közműveltség előmozdítása, s ezen belül is az iskola és a jövő közötti újszerű kapcsolat, tehát a prospektív pedagógiai szemlélet propagálása.

Az elkészeredsnek is hierarchiája van. Elkészeredhet az ember a gyergyószentmihályi szakiskolások válaszaitól. De még elkészerítőbbek lennének azok a feleletek, amelyeket a tanároktól kapnánk, ha megkérdeznők tőlük, mi is az a prospektív pedagógia? Honnan is tudhatnák?

Közművelődési állapotunk kultúrszociológiai felmérése, az iskolai és iskolán kívüli tömegművelődésügynek a jövőre orientálása s elméleti és gyakorlati, elvi és módszertani támogatása — valahol ebben a fekvésben látom művelődésügyünk *súlyponti feladatait*. Szívem szerint e tájon keresném a *Korunk* sajtós feladatkörét is.

Konkrétan, milyen legyen a *Korunk*? Hozzon több elméleti szinten tartott kultúrológiai, pedagógiai, futurológiai írást. S minthogy a lap terjedelme korlátozott, igyekezzék a feladatok egy részét más lapokkal — elsősorban a *Művelődéssel*, a *Könyvtári Szemlével* és persze a *Tanügyi Újsággal* — megosztani, hozzon több informatív anyagot, recenziót, mindezt természetesen anélkül, hogy felhagyna nemzeti hagyományaink, s az azokból adódó, mához szóló tanulságok feltárásával. Röviden: orientálja a lapot értelmiségünk ama rétegére, amely művelődésügyünk döntő zónájában működik, vagyis tanárainkra.

Dankanits Ádám

